

3.7 Аналіз транскордонних та територіальних загроз у 2006 році

Транскордонні загрози

У 2006 році в Україні та суміжних з нею державах існувала небезпека транскордонних загроз ураження населення і навколишнього середовища в межах прикордонних територій від радіаційних, хімічних, гідродинамічних та інших об'єктів.

Найбільшу небезпеку становили радіаційні загрози. Аварії на Рівненській, Южно-Українській та Хмельницькій АЕС могли призвести до радіоактивного зараження територій Білорусі, Польщі, Молдови, Румунії.

Для території України суттєву загрозу радіаційної небезпеки створювали атомні електростанції Росії, Литви, Болгарії, Угорщини. Через аварії на них під радіаційне ураження могли потрапити території практично всіх регіонів України.

Небезпеку хімічного ураження (насамперед, повітря і водних ресурсів) спричиняли підприємства хімічної промисловості, розміщені в прикордонних районах Росії, Молдови, Болгарії, Румунії, Словаччини, Польщі, Білорусі, з них найбільше - підприємства, зосереджені на території Білорусі, Польщі, Румунії.

Аварії на хімічно небезпечних об'єктах мають менші масштаби на відміну від радіаційно небезпечних. Головними шляхами проникнення на територію України небезпечних хімічних сполук (і, особливо, сильнодіючих отруйних речовин) є перенесення їх атмосферним повітрям і поверхневими водами. Так, західний перенос атмосферного повітря може подовжити глибину зони хімічного ураження навколишнього середовища внаслідок аварій на хімічно небезпечних об'єктах, які знаходяться в західних (північно-західних, західних і південно-західних) напрямках від України. А наявність в Україні численних річок, що протікають територіями кількох держав, значно розширює розповсюдження хімічних речовин, особливо у південному напрямку.

Хімічні речовини, що можуть потрапити у поверхневі води внаслідок аварій на білоруських підприємствах і потрапити в Україну, використовуються на 11 об'єктах, що розміщені поряд з річками Дніпро, Прип'ять, Березина.

Дніпро є транскордонним водотоком: 20% басейну ріки розташовано на території Російської Федерації, 23% - у Білорусі і найбільша частина, 55% - в Україні. Декілька приток Дніпра також є транскордонними: Березина, Прип'ять, Десна, Псел, Ворскла та Інгулець. Хоча найбільш значна частина басейну знаходиться в Україні, більш ніж 84% (44,8 км²) річкового стоку формується в Білорусі та Росії. Значимість ріки не обмежується лише трьома прибережними країнами, оскільки вона впадає в замкнуту міжнародну водойму (Чорне море), що належить шести державам (Болгарії, Грузії, Румунії, Росії, Туреччині й Україні).

На північно-східному і північному кордоні з Білоруссю та Росією поверхневі води р. Дніпро забруднювались переважно сполуками важких металів, нафтопродуктами, фенолами та сполуками азоту.

Внаслідок аварій на російських підприємствах хімічні речовини, скинуті у навколишнє середовище, можуть призвести до забруднення річок Десна, Сейм, а також Азовського моря.

Кордон з Республікою Польща перетинають 23 річки, 11 каналів:

- в напрямку Польща-Україна - 4 річки, 9 каналів;
- в напрямку Україна - Польща - 16 річок, 2 канали;
- вздовж кордону - 3 річки.

Внаслідок аварій на хімічно небезпечних підприємствах у напрямку протоку зазначених водних об'єктів можливе транскордонне забруднення вод та територій суміжних держав.

На виконання Угоди між Урядами України і Польщі з питань охорони прикордонних вод керівництво Львівської області із сусідніми польськими воєводствами - Підкарпатським і Любельським, уклало Угоду "Про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах". Відповідно до неї українська сторона буде продовжувати дослідження та моніторинг якості поверхневих вод у басейнах прикордонних річок Шкло, Вишня, В'яр, Стрв'яз, а також вивчатиме можливі транскордонні наслідки рекультиватії Яворівського кар'єру ДГХП "Сірка".

У Східній Словаччині декілька хімічних підприємств нафтогазопереробки, у разі аварії, можуть завдати екологічної шкоди західним областям України, особливо Закарпатській.

Екологічно небезпечні об'єкти Румунії мали значний вплив на стан природних ресурсів Закарпатської та Чернівецької областей (в першу чергу, водних та повітряних).

Особливої уваги потребувало ймовірне різноманітне забруднення водного середовища. Це стосувалось, насамперед, річки Дунай (вплив підприємств Румунії в Придунав'ї), басейну річки Тиси.

З 2000 року на підприємствах Румунії трапилося 12 масштабних аварій, що завдали значної шкоди екології українського Причорномор'я та Закарпаття.

За результатами екологічних досліджень фахівців комісії ЄС, у Румунії було виявлено 24 потенційні джерела забруднення р. Тиси, які призводили до постійного її забруднення небезпечними сполуками. Джерелом забруднення поверхневих вод р. Тиси могли бути також і підприємства гірничодобувної промисловості Румунії, що здійснюють видобування таких металів, як цинк, мідь, кадмій, олово, свинець, хром. Забруднення, в основному, відбувається під час аварійних скидів зі шламосховищ

гірничовидобувних підприємств.

Аналіз обстановки у прикордонних з Україною районах Румунії свідчить про те, що стан дотримання заходів екологічної безпеки на румунських видобувних та гірничозбагачувальних підприємствах залишається незадовільним. Одним з основних об'єктів небезпеки для України є рудний район Бая-Маре, де сконцентрована велика кількість застарілих, низькотехнологічних підприємств гірничовидобувної промисловості Румунії, задіяних у видобутку та переробці поліметанових руд. Саме звідси до річок можуть потрапити отруйні продукти переробки.

Щорічно під час паводків технологічні води можуть потрапити до р. Вішеу та далі до р. Тиси.

З метою контролю за якістю поверхневих вод р. Тиси в районі українсько-румунського кордону встановлено 5 створів спостереження, з яких 2 - міжнародні. Всього по р. Тисі влаштовано 8 створів спостереження, з яких 4 - міжнародні. Контроль якості води в р. Тисі проводиться щомісячно Державним управлінням екології та природних ресурсів у Закарпатській області спільно з румунською стороною.

Складною залишалась проблема забруднення Дунаю. Внаслідок аварійних викидів з відстійників промислових підприємств протягом 2000-2006 рр. у воду надходили сполуки важких металів, з високою токсичністю.

Загалом, р. Дунай і її притоки на кордоні з Румунією, Молдовою, Угорщиною та Словаччиною були забруднені, переважно, фенолами, сполуками важких металів, нафтопродуктами і сполуками азоту.

Міністерство охорони навколишнього природного середовища України ретельно відстежує ситуацію, пов'язану з будівництвом терміналу нафтопродуктів у м. Джурджулешти (Республіка Молдова), оскільки вважає, що будівництво та функціонування транспортно-енергетичного комплексу (ТЕК) може мати негативний транскордонний екологічний вплив на територію України і загрожує безпеці судноплавства у цьому районі.

Через екологічні претензії, сформульовані кількома європейськими країнами, включаючи Україну, Республіка Молдова створила міжнародну групу для проведення експертизи проекту будівництва й оцінки його впливу на довкілля. До групи увійшли експерти з 7 країн, у тому числі з Румунії та України.

Молдовську сторону також поінформовано про намір українських експертів узяти участь у визначенні ймовірності негативного впливу ТЕК Молдови на довкілля України (відповідно до Конвенції про оцінку впливу на довкілля у трансграничному контексті, підписаної у фінському місті Еспо 25.02.1991 р.). Йдеться як про споруджені об'єкти, так і ті, проектна документація яких знаходиться у стадії розробки (зокрема, торгового та пасажирського портів "Джурджулешти").

З проблемних питань між природоохоронними

відомствами двох країн триває постійний конструктивний діалог. Так, у 2004 р. на вимогу України було здійснено суттєву корекцію проекту в бік підвищення екологічної безпеки терміналу. Влітку 2006 р. Мінприроди України звернулося до Міністерства екології та природних ресурсів Республіки Молдова з проханням надати результати державної екологічної експертизи проекту будівництва транспортно-енергетичного комплексу в районі Джурджулешти. Розглянувши матеріали експертизи українська сторона зняла ряд зауважень. Проте остаточну інформацію, яка б надала конкретне уявлення про можливий шкідливий вплив на природне середовище прилеглих до Молдови територій України, про можливість об'єктивної оцінки екологічної безпеки терміналу, українські екологи ще не отримали.

Інформація стосується оцінки негативного впливу на довкілля наступних процесів.

Обов'язкові днопоглиблювальні роботи. Передбачене проектом днопоглиблення під час будівництва і постійне підтримання необхідної глибини (8 м) під час експлуатації терміналу потенційно може призвести до знищення нерестовищ, місць нагулу і кормових угідь різноманітних видів риб і погіршення їх природного відновлення.

Очищення виробничо-дошових стічних вод терміналу. За проектом, їх обсяг становитиме близько 500 куб. м за добу. Водночас норма очищення стоків - до 0,05 мг на л. Однак при закладених у проект обсягах стоків (до того ж є ще проектне первинне забруднення річки нафтопродуктами, чого не оминати) досягти зазначених нормативних вимог вмісту брудних часток у воді навряд чи вдасться. А при невиконанні умов очистки, скиди можуть призвести до істотного забруднення Дунаю, де розташовані водозабори питного, рибогосподарського і зрошувального призначення українських поселень.

Розлив нафтопродуктів. Проект зазначає, що у разі аварійного розливу передбачено проводити очистку 20 т нафтопродуктів протягом години до повної ліквідації плями. Проте технологія таких дій не описана, що не дає змоги оцінити достовірність прийнятих проектних рішень і викликає сумніви у можливості їх здійснення у такому темпі, враховуючи значну швидкість течії річки у районі терміналу.

Існують питання і щодо організації безпечного судноплавства. Молдовська сторона запропонувала провести консультації щодо розмежування зон відповідальності у здійсненні річкового нагляду за безпекою судноплавства у районі Джурджулешти. Українська сторона переймається проблемою, що термінал розташований таким чином, що пришвартоване судно знаходитиметься у небезпечній близькості до суднохідного фарватеру, що може збільшити ризик виникнення аварійної ситуації. Передбачену проектом заборону маневрування і руху суден на прилеглій до терміналу акваторії Дунаю у темний період доби Україна

вважає неправомірною. Адже це обмежує цілодобове судноплавство, що дозволено міжнародною комісією.

Мінприроди залишає за собою право інформувати міжнародні та громадські природоохоронні організації, а також керівництво держав Дунайсько-Чорноморського регіону про недотримання Молдовою безпеки судноплавства та екологічних вимог на Дунаї. Адже термінал являє собою потенційну екологічну небезпеку для української території і, перш за все, для міста-порту Рені, розташованого на відстані 2-3 км вниз по течії, а також для природних ресурсів дельти річки. Мінприроди запевняє громадян України що й надалі контролюватиме ситуацію та постійно інформуватиме громадськість про виникаючі проблеми і вжиття оперативних заходів.

5 жовтня 2006 року, за ініціативою України, відбулося позачергове засідання представників країн-членів Дунайської Комісії щодо питання стану транскордонного забруднення на Дунаї.

Негативний екологічний вплив транскордонного характеру на р. Дністер продовжували створювати:

- робота Дністровського гідровузла: викид води через турбіни Дністровської ГЕС призводить до зниження температури води в нижньому б'єфі на $8-10^0$, що є наслідком збіднення видового складу біоресурсів та згубно впливає на них під час нересту. Молдовська сторона неодноразово порушувала це питання у ході слухань, включаючи міжпарламентські;
- забруднення р. Дністер стічними водами з території Молдови. Це створювало загрозу для Біляївського водозабору, єдиного джерела питного водопостачання м. Одеси та навколишніх районів;
- очисні споруди каналізації (далі - ОСК) м. Сороки (Республіка Молдова). Очисні споруди (рік введення в експлуатацію 1980), розташовані на землях Цекинівської сільської ради Ямпільського району, не працюють з 10 лютого 2002 року.

ОСК потребують проведення капітального ремонту, значна частина технологічного устаткування та обладнання вийшла з ладу, обслуговуючий персонал відсутній. Подачу стоків припинено через несправність напірного каналізаційного колектора, основною причиною якого є пошкодження труб абразивними частками (пісок) при транспортуванні стоків. Напірний каналізаційний колектор, у межах с. Цекинівки прокладено в безпосередній близькості (2-10 м) від криниць, з яких місцеві жителі беруть питну воду. З лютого 2002 року і по цей час неочищені стоки на територію України не надходять та, вірогідно, скидаються в р. Дністер з території Молдови.

При тому що зазначені очисні споруди не працюють, потенційну небезпеку для р. Дністер становить мулове господарство цих ОСК, яке розташоване на лівому березі у межах 100-

метрової прибережної захисної смуги. За весь період роботи ОСК мул з його майданчиків не вивозився.

Щодо виконання заходів Протоколу засідання спільної Українсько-Молдавської робочої групи з питань експлуатації Сорокинських очисних споруд від 21.09.2001, то всі вони залишаються нереалізованими, що є підставою для додаткового порушення питання будівництва нових очисних споруд каналізації м. Сороки на міждержавному рівні.

З ініціативи Вінницької облдержадміністрації, Кабінет Міністрів України неодноразово порушував питання про будівництво очисних споруд каналізації для потреб м. Сороки на Молдавській території.

Орієнтовна вартість такого будівництва 70млн. грн., що відкладає реалізацію цього проекту на 7-8 років, орієнтовна вартість ремонтних робіт існуючих очисних споруд для забезпечення їх безаварійної роботи близько 36 млн. гривень.

Експлуатація очисних споруд каналізації м. Сороки, Республіки Молдова на території Цекинівської сільської ради Ямпільського району Вінницької області можлива лише тимчасово, до вирішення питання будівництва ОСК на молдовській стороні, за наступних умов:

- завершення робіт з монтажу напірного каналізаційного колектора до ОСК;
- встановлення на молдовській стороні пісколовки для зменшення зношення трубопроводу та попередження проривів;
- проведення інженерно-технічних досліджень технічного стану дюкера, який прокладено по дну р. Дністер;
- вирішення питання утилізації мулу ОСК, що накопився за час їх експлуатації;
- проведення капітального ремонту ОСК;
- забезпечення мешканців вул. Гагаріна, поряд з якою прокладено напірний колектор, централізованим водопостачанням.

Проблема транскордонного забруднення р. Сіверський Донець вивчалась у рамках проекту TACIS "Загальна програма по управлінню водними ресурсами". Басейн р. Сіверський Донець забруднений, в основному, нафтопродуктами, сполуками азоту, важкими металами і фенолами.

Потенційну загрозу для якості води становили атомні електростанції у басейні Дунаю, а також Смоленська та Курська АЕС у Росії.

На Курській АЕС встановлено чотири каналні реактори великої потужності. Усі реактори електростанції мають значний термін експлуатації, внаслідок продовження за рішенням енергетичного концерну "Росенергоатом" термінів експлуатації діючих енергоблоків Курської АЕС, значно зросла потенційна техногенно-екологічна небезпека для суміжних з Курською областю регіонів України.

Відповідно до Плану спільних заходів МНС України та МНС Росії з реалізації міждержавної Угоди

про співробітництво у галузі попередження промислових аварій, катастроф, стихійного лиха та ліквідації їх наслідків у червні 2006 року було затверджено План взаємодії між ГУ МНС по Курській області та ГУ МНС в Сумській області у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій у транскордонній зоні та План взаємодії між ГУ МНС по Курській області та ГУ МНС в Сумській області про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, катастроф, стихійного лиха та ліквідації їх наслідків. Спільними завданнями також визначено взаємодопомогу при проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, можливості пропуску через державний кордон аварійно-рятувальних формувань.

До потенційно небезпечних можна також віднести ділянки підводних переходів нафтопроводу "Дружба" через рр. Сож, Дніпро та Прип'ять у межах Білорусі поруч із кордоном України.

Ймовірну потенційну небезпеку для екологічного середовища та населення в Україні створював могильник радіоактивних відходів (Республіка Білорусь).

У жовтні 2006 року делегація Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи взяла участь у черговому засіданні робочої групи проекту "Транскордонний менеджмент ризику у басейні Дністра", що проходив у м. Кишиневі. Цей проект проводиться під егідою Федерального міністерства навколишнього середовища, охорони природи та безпеки ядерних реакторів Німеччини в рамках Програми "Навколишнє середовище для Європи", ініційованої європейськими міністрами екології. Це консультативна допомога, що має на меті розвинути міжнародне співробітництво задля запобігання промисловим аваріям у басейні р. Дністра.

Проект має й конкретні завдання, а саме: провести інвентаризацію потенційно небезпечної промислової діяльності в водозабірній частині Дністра, розробити та впровадити міжнародний план попередження та оповіщення про небезпеку в басейні річки, визначити конкретні місця для проведення широкомасштабних заходів та дій щодо попередження аварій.

Роботи за проектом здійснюватимуться у двох напрямках: підвищення рівня технічної безпеки потенційно небезпечних об'єктів для навколишнього середовища, галузей економіки, що дасть змогу зменшити об'єми брудних скидів у р. Дністер, та розробка міжнародного плану попередження виникнення надзвичайних ситуацій в басейні р. Дністер, створення міжнародної системи раннього оповіщення про виникнення аварійних ситуацій для прийняття рішення про зменшення наслідків аварій та спільного її подолання.

Саме для підтримки такого співробітництва Федеральне міністерство навколишнього середовища, охорони природи та безпеки реакторів Німеччини ініціювало трирічну програму

консультативної допомоги "Транскордонний менеджмент ризику в басейні р. Дністер".

У рамках співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері цивільного захисту з метою приєднання України до Механізму Співдружності проводилася підготовка до укладання Адміністративної угоди між Генеральним директором Європейської Комісії "Довкілля" та МНС. Її підписання надасть можливість оперативно і вчасно здійснювати обмін інформацією у разі виникнення НС природного і техногенного характеру, налагодити оперативне реагування на НС, зокрема, транскордонного характеру, а також зменшити ризику, що можуть бути спричинені лихом.

За напрямками двостороннього співробітництва 27 квітня 2006 року в м. Ризі була підписана Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в галузі запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків.

Впродовж минулого року проводились засідання робочих груп з гідрометеорології в рамках Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про спільне використання та охорону транскордонних вод, засідання робочої групи міжнародного проекту "Транскордонний план дій в надзвичайних ситуаціях на р. Дністер".

Взято участь у заключному міжнародному семінарі в рамках проекту Тасіс "Управління басейнами річок Буг, Латориця та Уж", семінарі з впровадження Водної Рамкової Директиви Європейського Союзу в Україні, який проводився за сприяння Міжнародної комісії з охорони р. Дунай та міжнародному семінарі "Національні пріоритети у сфері поводження із стійкими органічними забруднювачами", Всесвітньому водному тижні (Швеція), Міжнародній конференції "Гідрологічні лиха" (Румунія), Технічній конференції Всесвітньої метеорологічної організації із стратегічного планування.

Для удосконалення існуючої системи реагування на надзвичайні ситуації у галузі запобігання та ліквідації наслідків транскордонних надзвичайних ситуацій доцільно забезпечити:

- удосконалення організації управління та взаємодії сил реагування у районах можливих транскордонних надзвичайних ситуацій;
- спрощення умов переходу кордонів аварійно-рятувальними підрозділами сусідніх країн;
- розроблення та впровадження спільних планів аварійно-рятувальних дій;
- здійснення спільних тренувань та навчань, семінарів, конференцій;
- створення спільної інформаційно-моніторингової мережі;
- надання взаємної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій, транскордонних техногенних загроз;
- відшкодування збитків за транскордонну шкоду

стороною, з вини якої виникла надзвичайна ситуація.

Оцінка ризиків соціальних загроз та тероризму

У 2006 році в Україні продовжувала функціонувати загальнодержавна система антитерористичних заходів.

Існували чинники зовнішнього та внутрішнього характеру поширення тероризму в нашій державі, зокрема:

- можливе перебування на території України прихильників терористичних організацій;
- використання лідерами терористичних структур території України з метою одержання додаткових джерел фінансування шляхом участі їх прихильників у контрабандних операціях, нелегальній міграції, наркобізнесі, виготовленні фальшивих грошей тощо;
- негативні аспекти міграційних процесів, що призвели до збільшення кількості нелегалів;
- наявність на території України об'єктів (підприємств, лабораторій), на яких виробляються, зберігаються і використовуються небезпечні хімічні, біологічні та радіаційні матеріали і речовини, що створювали об'єктивні передумови для можливого вчинення актів технологічного тероризму.

Основними проблемними питаннями, які стосуються протидії актам технологічного тероризму, залишались:

- недосконалість системи внутрішньодержавного контролю у сфері поводження із хімічними та радіаційними речовинами, що можуть бути використані у створенні компонентів бойових отруйних та радіаційних речовин;
- недоліки в системі безпеки функціонування об'єктів хімічної, ядерної галузі, об'єктів, на яких використовуються отруйні і радіаційні речовини, біологічні патогенні агенти, та об'єктів життєзабезпечення;
- незадовільний стан забезпечення населення та спеціальних підрозділів суб'єктів боротьби з тероризмом засобами індивідуального та колективного захисту;
- слабкий рівень матеріально-технічного забезпечення підрозділів сил цивільного захисту, санітарно-епідеміологічної служби та військ радіаційного, хімічного, бактеріологічного захисту Збройних Сил України.

Протягом року в Україні зафіксовано близько 260 проявів, що мали ознаки терористичного характеру. Серед них таких, що негативно вплинули на стан техногенної та природної безпеки в Україні, не було.

Практично всі об'єкти життєзабезпечення, техногенні об'єкти, які можуть використовуватися терористами як суспільно значимі, сьогодні захищені різноманітними програмами дій Антитерористичного

центру України, що функціонує при Службі безпеки України. Механізми протидії відпрацьовуються на всіх атомних станціях, газових і нафтопроводах, у місцях масового скупчення людей, будівлях вищих органів влади.

Так, у жовтні на Запорізькій АЕС пройшли антитерористичні тактико-спеціальні навчання "Об'єкт-2006". Їхньою метою стала перевірка надійності системи фізичного захисту й охорони Запорізької АЕС, готовності підрозділів усіх заінтересованих міністерств і відомств, місцевих органів виконавчої влади, персоналу АЕС, налагодження взаємодії при загрозі диверсійно-терористичного акту проти ядерної установки і ядерних матеріалів. У навчаннях взяли участь міжнародні експерти з деяких країн-учасниць антитерористичної коаліції. Спостерігачами на навчаннях були представники США й Литви.

Під час навчання було відпрацьовано техніку звільнення заручників і безпеки працівників атомної станції, які опинилися на місці теракту; протидії терористичному нападу; попередження тяжких наслідків для персоналу Запорізької АЕС, а також наслідків для міста і довкілля Запорізької області. Відпрацьовувались спеціальні заходи з пошуку і затримки терористичних груп на території, що прилягає до атомної станції.

У навчаннях були задіяні Міністерство внутрішніх справ, Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерство оборони, НАЕК "Енергоатом", СБУ, адміністрація Запорізької АЕС, а також місцева влада.

У червні успішно пройшли антитерористичні навчання на Рівненській атомній станції.

У ряді регіонів України відбулися чергові планові антитерористичні навчання із практичним залученням окремих оперативно-бойових груп з метою вдосконалення підготовки сил і засобів до антитерористичних заходів, напрацювання механізму координації дій при здійсненні операцій з попередження та припинення терористичних проявів, а саме:

- на хімічному підприємстві у Петровському Луганської області пройшли міжвідомчі тактико-спеціальні антитерористичні навчання, під час яких відпрацьовували комплекс заходів з координації та взаємодії правоохоронних та адміністративних органів регіону. На останньому етапі навчань співробітники спецпідрозділу УСБУ "Альфа" та МВС - "Беркут" та "Сокол" успішно знешкодили умовних терористів, ніхто з "заручників" при цьому не постраждав. У рамках цих навчань були відпрацьовані заходи з мінімізації можливого терористичного акту, евакуації населення, надання допомоги постраждалим;
- у м. Харкові на базі ВАТ "Турбоатом" проводилися тактико-спеціальні навчання по визволенню заручників та локалізації дій

"терористів". У навчаннях взяли участь члени координаційної групи АТЦ в Харківській області - співробітники Управління СБУ в Харківській області та ГУМВС України в Харківській області, працівники МНС, військовослужбовці Харківського прикордонного загону, фахівці Департаменту виконання покарань, представники органів місцевої влади та управління;

- на залізничній станції "Дніпропетровськ-Південний" відбулися чергові тактико-спеціальні антитерористичні навчання. На цей раз завданням було припинення дій умовних терористів, що захопили пасажирів поїзду. До навчань були залучені члени регіональної координаційної групи Антитерористичного центру при Управлінні СБУ у Дніпропетровській області, її штабу, керівництво та співробітники УСБУ, УМВСУ, спецпідрозділи цих силових відомств, ГУ МНС України у Дніпропетровській області, Головного управління з питань надзвичайних ситуацій та центру захисту населення облдержадміністрації та представники самої облдержадміністрації, Жовтневого району м. Дніпропетровська, керівний та інженерно-технічний склад ДП "Придніпровська залізниця";

- на території Івано-Франківської області відбулась масштабна планова тактико-спеціальна операція в рамках антитерористичних навчань. Включаючи переговорний процес та силовий штурм із звільненням заручників, вона проводилася на об'єкті виконавчої системи - Коломийській виправній колонії управління Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Навчання, у яких брали участь бійці спецпідрозділу по боротьбі з тероризмом та захисту учасників кримінального судочинства ("Альфа") та працівники міліцейських спецпідрозділів "Беркут" і "Сокіл", а також представники ГУ МНС в Івано-Франківській області, військовослужбовці внутрішніх військ і Державного департаменту з питань виконання покарань, були максимально наближені до бойових;

Запорізьке УСБУ спільно з іншими правоохоронними органами відпрацювали знешкодження умовних "терористів", які "захопили" приміщення обласного цирку. Зловмисники вимагали звільнити свого спільника, який начебто обвинувачується у терористичних діях та утримується у місцевому СІЗО. Такий сценарій, зокрема, сприяв відпрацюванню взаємодії правоохоронців із співробітниками управління Державного департаменту з питань виконання покарань. Керівництво облдержадміністрації взяло участь у переговорах із умовними терористами, що відбувалися в обстановці, максимально наближеній до реальної;

- у Кіровоградській області проводилось тактико-спеціальне навчання на тему "Підготовка та проведення антитерористичної операції на

об'єкті з масовим перебуванням людей", на якому одним із питань було відпрацювання заходів щодо підготовки автотранспорту та приміщень для тимчасової евакуації населення. План заходів, розроблених координаційною групою Антитерористичного центру при УСБУ в Кіровоградській області, вдалося успішно втілити в життя завдяки чіткій взаємодії підрозділів різної відомчої підпорядкованості;

- у Донецькій області антитерористичні заходи відпрацьовувалися на залізничній станції Дебальцеве. У навчаннях був задіяний керівний склад залізничних станцій та вокзалів, місцевих органів виконавчої влади, управління міст та районів області, розташованих поблизу ст. Дебальцеве. Про місця розташування умовних терористів у начебто захоплених ними вагонах та інші деталі навчань учасники заходів заздалегідь не знали. На практиці було відпрацьовано взаємодію структур в імовірних умовах, коли раптом надходить інформація про здійснення теракту - підйом за сигналом тривоги, організація командного пункту і роботи оперативного штабу, здійснення переговорного процесу, силові дії із звільнення "заручників" та знешкодження "терористів", заходи щодо ліквідації можливих наслідків умовного терористичного акту, надання медичної допомоги постраждалим, евакуація пасажирів тощо.

Основну увагу учасниками навчань було приділено тактиці дій місцевих органів виконавчої влади та управління з моменту початкового реагування на можливу надзвичайну подію терористичного характеру, здійснення першочергових заходів уже в перші хвилини після надходження відповідної інформації. Був докладно розглянутий порядок взаємодії підрозділу медицини катастроф Донецької залізниці та Державної служби медицини катастроф Донецької області. Співробітники дирекції пасажирських перевезень тренувалися в організації термінової евакуації пасажирів і персоналу станції Дебальцеве. На заключному етапі навчань штурмова група дісталася до "захоплених вагонів" і знешкодила умовних терористів;

- в Рівненській області були проведені антитерористичні навчання на об'єкті з масовим перебуванням людей (готель "Мир" у м. Рівному), на хімічно небезпечному об'єкті (ВАТ "Рівне азот") та на обласному телерадіопередавальному центрі.

Подібні антитерористичні заходи дають змогу кожному їх учаснику на практиці усвідомити своє місце, функції та алгоритм дій на кожному етапі антитерористичної операції.

Протягом року в Україні було проведено комплекс заходів протидії біотероризму, як одного з факторів прояву та розповсюдження інфекційної захворюваності.

Здатність протидії загрози біотероризму полягає

у виявленні, локалізації і ліквідації спалахів інфекційних захворювань, незалежно від походження (генезу) патогенів, що їх викликали, рівні готовності мікробіологічних підрозділів закладів охорони здоров'я та науково-дослідних інститутів до індикації та ідентифікації біологічних патогенних агентів усіх видів і класів, наявності препаратів діагностики, профілактики, лікування та знезараження.

Комплекс заходів протидії біотероризму проводився за різними напрямками:

- удосконалення законодавчої бази;
- розроблення ряд відповідних НД;
- створення профільних Центрів з індикації та ідентифікації різних патогенів;
- здійснення заходів по взаємодії існуючої системи боротьби з інфекційною захворюваністю з іншими міністерствами та відомствами, науково-дослідними інститутами системи МОЗ та АМН;
- посилення захисту об'єктів охорони здоров'я, в яких постійно проводяться роботи з біологічними агентами різних груп патогенності та які можуть бути біонебезпечними для оточуючих.

Сьогодні в країні діє 6 профільних Центрів індикації, проведено розподіл територій за ними для здійснення практичної, консультативної та методичної допомоги. Робота їх передбачена у режимі функціонування Єдиної державної системи запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного і природного характеру (ЄДС), випадків можливого біотероризму.

Забезпечення повної готовності лабораторних підрозділів з індикації та ідентифікації збудників особливо небезпечних інфекцій бактеріальної та вірусної етіології до проведення оперативних, високоякісних, достовірних досліджень, створення гарантовано безпечних умов праці в них є завданням державного значення.

У вересні 2006 року Міністерство охорони здоров'я і Центральна санепідемстанція МОЗ взяли участь у VII конференції Міжнародної групи щодо співробітництва у сфері біоініціатив серед експертів із країн СНД з питань щодо укріплення біобезпеки (Комо, Італія); фахівцями МОЗ та СБ України розроблено проект Державної програми із запобігання проявам біотероризму в Україні та забезпечення діяльності лабораторних підрозділів, що входять у систему епіднагляду за особливо небезпечними інфекціями на 2006-2011 роки відповідно до Договору між МОЗ України і МО США про співробітництво в області зменшення біологічної загрози (у рамках Nunn-Lugar Програми Нерозповсюдження).

Україна є учасницею Конвенції біологічної та токсичної зброї, Австралійської групи і Карфагенського протоколу.

Протягом 2006 року Службою безпеки України вживалися заходи щодо вдосконалення співробітництва із зарубіжними партнерами у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, налагоджено

взаємодію із 108 спеціальними службами та правоохоронними органами країн-партнерів.

Міжнародне співробітництво Служби безпеки України здійснюється на двосторонньому і багатосторонньому рівнях.

Одним із напрямків двосторонньої співпраці Служби безпеки України із зарубіжними колегами є проведення спеціальних операцій, що, за визнанням партнерських спецслужб, дозволяє розглядати Україну, як постійного і надійного партнера в галузі міжнародної безпеки.

Особливого значення в умовах сьогодення набуває питання багатостороннього співробітництва СБ України з міжнародними організаціями та європейськими інституціями, такими як НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ, ПАРЄ.

У галузі протидії міжнародному тероризму міжнародне співробітництво СБ України забезпечує взаємодію з антитерористичними структурами НАТО, ГУАМ, Європейського Союзу та ООН, Антитерористичним центром держав-учасниць СНД. За сприянням партнерів проводяться роботи щодо створення в Україні Міжнародного антитерористичного центру.

На регулярній основі проводяться антитерористичні навчання за участю спецпідрозділів країн-членів НАТО.

Серед навчань варто виділити широкомасштабні багатонаціональні навчання "Раф енд Реді 2006", які проводились у вересні минулого року на території Одеської області. Мета цих навчань - практичне відпрацювання питань взаємодії органів управління та аварійно-рятувальних підрозділів різних країн у разі виникнення надзвичайних ситуацій, викликаних можливими терактами, та під час ліквідації їхніх наслідків.

Під час навчань була презентована робота Об'єднаного координаційного центру, створеного для співпраці міжнародних пошуково-рятувальних підрозділів, організації взаємодії між цивільними та військовими структурами, аварійно-рятувальними підрозділами й організаціями. До компетенції центру також входить інформування населення та взаємодія із засобами масової інформації.

Сценарій навчань передбачав надзвичайну масштабну ситуацію, яка склалася в результаті терористичного акту. Під час навчання відпрацьовувалась ліквідація наслідків теракту в нафтовому терміналі, проведення рятувальних робіт на воді та під водою, збирання з поверхні води розлитої нафти тощо.

Україну на міжнародних навчаннях представляли рятувальники МНС, фахівці Міністерства охорони здоров'я (медицини катастроф), МВС України, Міністерства оборони, Міністерства транспорту і зв'язку, Служба безпеки України, сили та засоби підприємств, на яких відпрацьовувались навчальні питання; від США - військові та цивільні формування штату Каліфорнія.

Великого значення наша держава надає співробітництву з НАТО з питань регіональної

безпеки, беручи участь у програмах співробітництва, створюваних під егідою НАТО, політичних консультаціях у різних форматах, організації навчання, семінарів, зустрічей експертів тощо.

На сьогодні Службою безпеки України встановлено двостороннє співробітництво із 29 партнерськими спецслужбами країн-членів НАТО на основі укладених міжнародних міжвідомчих двосторонніх угод.

Окремої уваги заслуговує здійснення Службою безпеки України спільних операцій із спецслужбами країн-партнерів НАТО. На сьогодні реалізовано 15 таких заходів.

З метою реформування Служби безпеки України відповідно до євроатлантичних стандартів та рекомендацій Ради Європи, для надання технічної допомоги залучається Міжнародний Секретаріат НАТО. Створено та діє форум Україна - НАТО для обміну досвідом у сфері реагування на сучасні загрози міжнародній безпеці та стабільності.

Започатковано спільний проект Спеціального комітету НАТО і Служби безпеки України з питань протидії тероризму. Проведено майже 816 робочих зустрічей з акредитованими в Україні представниками спецслужб країн-членів НАТО.

У рамках попередження діяльності міжнародних терористичних та релігійно-екстремістських організацій, викриття планів і намірів їх керівників та виявлення функціонерів вказаних структур у нашій державі проведено 16 робочих зустрічей з представниками спецслужб та правоохоронних органів країн-членів НАТО. Здійснено обмін 55 письмовими інформаційними повідомленнями (США - 12, Великобританії - 4, Німеччини - 2, Франції - 24, Італії - 5, Туреччини - 3, Канади - 1, Словаччини - 4).

За спільної ініціативи Антитерористичного центру при СБ України та Управління ООН з наркотиків та злочинності відбувся міжнародний семінар з використання універсальних інструментів проти тероризму в національному законодавстві України. На семінарі було обговорено заходи України з імплементації Конвенцій та Протоколів ООН проти тероризму, роль і місце кожного міністерства та відомства, які залучаються до нормотворчої діяльності з питань попередження та припинення терористичних проявів на території України. Учасники семінару ознайомилися з глобальними правовими інструментами проти тероризму і відповідними резолюціями Ради Безпеки ООН з цього питання. Вирішено врахувати рекомендації та пропозиції експертів ООН щодо внесення змін і доповнень до законодавства України у сфері попередження та припинення проявів тероризму.

Протягом 2006 року з метою удосконалення правової основи у боротьбі з тероризмом в Україні було прийнято:

- Закон України "Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму";
- постанову Кабінету Міністрів України "Про

затвердження Порядку формування переліку осіб, пов'язаних із зайняттям терористичною діяльністю";

- Закон України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму". У зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму передбачено кримінальну відповідальність, зокрема, за публічні заклики до вчинення терористичного акту, за створення терористичної групи чи терористичної організації, тощо.

Також 20 вересня 2006 р. схвалено Закон України "Про ратифікацію Протоколу, що вносить зміни до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом", яким Україна заявляє, що вона вважатиме цю конвенцію правовою підставою для співробітництва з питань видачі правопорушників у відносинах з договірними державами в разі відсутності міжнародного договору про видачу правопорушників.

У рамках створення загальнодержавної системи координації заходів щодо запобігання можливим кризовим ситуаціям, які спричинені загрозою вчинення терористичних актів або інших екстремістських проявів, розроблено Порядок дій державних органів влади з реагування на міжнародні події терористичної спрямованості, який визначає першочергові заходи реагування на надзвичайну подію з ознаками терористичного характеру та відпрацьовує моделі ймовірного розвитку кризових ситуацій в Україні, що можуть виникнути внаслідок терористичної діяльності.

Виконано заплановані заходи взаємодії Міноборони з Антитерористичним центром при СБУ (АТЦ) з питань проведення антитерористичних навчань, підвищення захисту військових об'єктів від диверсій і терористичних актів (командно-штабні навчання на 6 об'єктах і тактико-спеціальні навчання на 7 об'єктах). З 19 по 22 вересня 2006 р. представники Штабу АТЦ взяли участь у командно-штабному навчанні МО України "Чисте небо - 2006" за темою: "Уточнення задуму на застосування Повітряних Сил та управління ними під час виконання завдань за призначенням".

Питання забезпечення техногенної та природної безпеки в Україні потребує подальшого комплексного, всебічного підходу і напрацювання відповідних міжнародних законодавчих актів та системи ефективних практичних заходів щодо недопущення спроб поширення тероризму на техногенно небезпечні об'єкти.

З метою удосконалення існуючої системи реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру доцільно передбачити:

- вжиття додаткових організаційно-правових, інженерно-технічних, оперативно-розшукових заходів щодо усунення недоліків у системі безпеки функціонування хімічно, радіаційно, біологічно та техногенно небезпечних об'єктів;

- посилення заходів щодо контролю за ввезенням на територію України отруйних, радіаційних речовин та бактеріологічних (біологічних) засобів;
- вдосконалення нормативно-правової бази у сфері забезпечення безпеки техногенно небезпечних об'єктів та об'єктів, на яких використовуються отруйні речовини і біологічні патогенні агенти, що можуть бути використані у створенні хімічної, бактеріологічної (біологічної) зброї, зокрема:
- удосконалення існуючої системи щодо особливостей порядку ідентифікації, обліку та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки, на яких застосовуються небезпечні речовини подвійного використання, що можуть бути використані у створенні зброї масового ураження;
- передбачення заходів із забезпечення дієвого функціонування підрозділів сил цивільного захисту для ліквідації наслідків застосування хімічної та бактеріологічної (біологічної) зброї. Посилення контролю за виконанням центральними та місцевими органами виконавчої влади вимог чинних законодавчих та нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту населення;
- активізація участі України у міжнародному співробітництві у сфері протидії актам технологічного тероризму;
- забезпечення належного бюджетного фінансування заходів хімічного та бактеріологічного захисту населення від наслідків аварій і катастроф, застосування засобів ураження, а також заходів з утилізації рідинних компонентів ракетного палива та інших технічних токсичних речовин.